

EDUCACIÓ EN VALORS I EDUCACIÓ MUSICAL

*Dr. Josep Gustems Carnicer, Universitat de Barcelona
Dra. Caterina Calderón Garrido, CSMA de Gràcia, Barcelona*

ABSTRACT

La educación musical es una herramienta eficaz en la educación en valores tanto en actividades individuales como colectivas. Entre los principales valores presentes en dichas actividades destacan: la constancia, el esfuerzo, la precisión, la memoria, el respeto, la sensibilidad, la creatividad, el compromiso, la atención, la paciencia, la humildad, la crítica, el entusiasmo, la libertad, la igualdad y la amistad.

ABSTRACT

The musical education is an effective tool in the education in values so much in individual activities as collective. Among the main values present in this activities highlight: the perseverance, the effort, the precision, the memory, the respect, the sensibility, the creativity, the commitment, the attention, the patience, the humility, the critic, the enthusiasm, the freedom, the equality and the friendship.

Palabras clave: *valores, música, educación musical*

1. EDUCAR ELS VALORS

A tot el món les cultures humanes presents i passades posseeixen valors vitals força comuns, com la felicitat, la salut, la diversió, el creixement personal, l'autoconeixement, la llibertat, la companyonia, o l'estima per un mateix i pels altres. Són directrius per a la conducta humana que han demostrat tenir un valor perdurable, principis que fonamenten el fer de cadascú i acaben delimitant una determinada visió del món.

Els **valors** s'expressen amb sensacions internes que ens indiquen si quelcom està bé o no; en ajuden a donar coherència entre allò que fem i allò que pensem. Per una part estan lligats a l'instint, però principalment estan subjectes a normes socials i a l'estima d'aquells que els comparteixen. Hi ha valors *abstractes* que promouen els grans canvis socials (com la fraternitat...) i d'altres més *concrets* (com l'ecologia) que permeten la conservació de conductes o patrimonis, segons aspiracions de grups particulars.

Cada edat i grup social comparteix determinats valors que els distingeixen subtilment; alguns d'ells podrien arribar a considerar-se "signes de reconeixement". Qualifiquem d'"educada" una persona que es comporta segons els valors establerts en el sí d'una societat. Tot sistema educatiu

parteix d'uns valors més o menys explícits; encara que alguns siguin pràcticament universals, cada societat determina la major presència d'uns o altres.

L'educació dels valors és necessària perquè l'ésser humà tendeix a actuar i després pensar en conseqüència, no a l'inrevés. Així doncs, la implantació de determinats valors en els infants no és automàtica. Educar els valors és pretendre que un ideal exerceixi una influència concreta sobre l'acció. Per aconseguir-ho caldrà formular-los, concretar-los i establir-ne fases realistes d'aprenentatge. En aquest sentit, les **jerarquies de valors** són tan importants com els valors mateixos.

Els valors es transmeten per ambient, per contagi. La família segueix sent l'element bàsic en aquesta transmissió, doncs els seus membres comparteixen molts punts de vista. Al mestre també se li demana que sigui l'afirmador dels valors familiars i socials. Els valors mai no es poden educar deslligats de l'experiència i sobretot, de l'exemplaritat: no s'ensenyen els valors, sinó que s'educa *amb* valors. Els "rituals" educatius poden facilitar l'establiment de normes per promoure uns determinats valors.

Valorar és mirar la realitat per comprendre-la i determinar-ne la seva utilitat. Caldrà descobrir els matisos d'aquesta realitat complexa per educar un tarannà personal, una manera de relacionar-se amb el món que modifiqui progressivament l'estil de vida. L'amor i l'estima tenen el poder d'animar-nos a incorporar valors i idees d'altres persones imitant les seves conductes. L'autodisciplina –essencial en tota educació– depèn en part d'aquesta admiració vers persones que viuen i actuen conforme valors determinats. Una bona ocasió per acceptar i assimilar gradualment els valors dels altres és l'amistat, així com també les manifestacions artístiques, i en el centre d'elles, la més abstracta, la música.

2. EL VALOR DE LA MÚSICA

Com en totes les formes del discurs simbòlic, la **música** té la capacitat de portar-nos més enllà de nosaltres mateixos, del nostre petit espai en el temps; estenent el coneixement, eixamplant la ment, mantenint oberta la nostra capacitat de conèixer. La música no és necessària per a la supervivència humana, encara que les diferents cultures del món li atribueixin un seguit de funcions tals com la comunicació, l'expressió emocional, la representació simbòlica, el plaer estètic, l'entreteniment, l'estabilitat i continuïtat de la cultura, la integració en la societat, etc.

A nivell físic, podem dir que la música està basada principalment en les proporcions entre les freqüències de cada so, en l'estructuració del temps i en la manera en que els sons es combinen per a produir determinats efectes. La música, per ser un art no representatiu, pot fer aflorar millor que cap altre la capacitat de transformació simbòlica de la ment humana. Podríem qualificar al **símbol musical** com auto-representacional en el sentit de que llur significat és implícit, no fixat convencionalment; la música no expressa sentiments, els exhibeix, els presenta. Les estructures musicals presenten certa analogia amb models dinàmics presents a la nostra

experiència interior i d'aquí llur força com a símbol: la música pot articular-se en formes que li estan negades al llenguatge.

Un dels aspectes educatius més positius de la música, és aquesta capacitat d'infondre ordre, asserenant l'esperit neguitós i actiu de l'infant. La música reflecteix simbòlicament l'ordre i l'harmonia de la creació, permet entrar en el ritme i harmonia universals a través de la identificació amb sons naturals o creats. Els grecs a l'antiguitat tenien dos conceptes per explicar-ho: l'*ethos*, proporció que connecta el so amb l'harmonia còsmica, i *pathos*, o capacitat dels sons de despertar o modificar les passions de l'ànima.

3. VALORS DINS LA PRÀCTICA MUSICAL

Malgrat la dimensió abstracta de la música, no podem apropar-nos a aquest art sense tenir en compte les seves manifestacions més comunes: les pràctiques musicals individuals i col·lectives, ja siguin amb la veu, el cos o mitjançant instruments musicals. Així podem considerar diferents àmbits i nivells de participació musical: l'estudi, els assaigs col·lectius (corals, orquestres, bandes, música de càmera, grups moderns...), els concerts, els enregistraments sonors, les audicions, la dansa, la festa, la música en els audiovisuals, el fil musical... Totes elles comparteixen un element comú –la música– però plantegen dificultats d'aprenentatge i de relacions socials ben diferents. Per tant, caldrà considerar-ne aquestes diferències si volem descriure'n els valors que hi són presents.

Les **activitats musicals individuals**, desenvolupen de forma general els següents valors:

- *Constància, esforç i concentració*: Bàsics en l'estudi progressiu de qualsevol instrument musical. L'estudiant de música destaca per la seva disciplina personal en fixar-se i mantenir un horari que li permeti un treball continu amb el instrument, ben organitzat, amb estones de descans que facilitin la concentració en les activitats plantejades pel professor. El benefici d'aquesta tenacitat permet superar dificultats que semblaven inicialment insuperables, promovent la fe en un mateix, i l'esperança en el perfeccionament mitjançant l'esforç, augmentant la sensació de competència. L'estudi en soledat enfronta l'estudiant amb ell mateix, fomenta l'autoconeixement, enforteix l'autoacceptació, i li dona un component d'austeritat proper a la saviesa.
- *Audició atenta, precisió i memòria*: Tres elements claus en l'ofici i la pràctica musicals. Probablement siguin les eines de treball bàsiques per un músic, i que ens formen a l'hora com a persones obertes als demés, rigoroses, reflexives i responsables.
- *Curiositat, respecte i interès*: L'estudi de la música a llarg termini només és sostenible si té en compte la motivació intrínseca a partir de la curiositat promoguda a partir dels materials sonors. Aquest interès que es desperta de forma culturalment vàlida, proporcionarà les bases del respecte pel patrimoni músico-cultural del propi país així com d'obres i autors d'altres èpoques i estils, permetent-ne llur coneixement i difusió.
- *Sensibilitat*: la percepció sonora creix i es torna més subtil a mesura que la música ens educa. No només ens fem més

sensibles als sons musicals, també al llenguatge parlat (per ex. les llengües estrangeres), als sorolls, als audiovisuals, a la dansa, a les altres manifestacions artístiques...

- *Creativitat, espontaneïtat i esperit lúdic*: No podem menystenir l'origen de l'activitat musical que es deriva de l'acte de creació sonora a partir d'una actitud de recerca lúdica, expressant lliurement els propis impulsos mitjançant el so i els instruments. Tot i ser fonamental en la gènesi d'aquest art, sovint és el component més oblidat dels currículums d'aprenentatge musical. En el nou currículum d'Educació Primària a Catalunya es presenta per primer cop la *creació* com un dels eixos vertebradors de l'aprenentatge musical.

Les **activitats musicals col·lectives** completen el llistat anterior amb altres valors de gran potencial educatiu:

- *Compromís, responsabilitat i puntualitat*: Tres elements essencials a l'hora de vincular-se amb qualsevol grup musical. L'assistència regular i puntual és indispensable en el treball musical col·lectiu i l'eficàcia dels assaigs n'està del tot condicionada.
- *Atenció, silenci, flexibilitat i paciència*: Adaptar-se al treball musical col·lectiu requereix entendre què és prioritari en cada situació d'un assaig. Per aconseguir-ho cal estar atents al resultat obtingut, a les indicacions del director i d'altres companys, adoptar un criteri flexible a l'hora de compartir les idees musicals plantejades i estar disponible a les propostes de treball. Per treballar en grup cal adaptar-se al ritme dels demés –que sovint marca el director- i això requereix sempre molta paciència.
- *Participació, comunicació, actitud crítica i humilitat*: El treball col·lectiu requereix la participació de tots els seus membres. Les actituds prepotents i supèrbies no serveixen per res. Cal demostrar les idees amb fets i és així com té sentit una actitud crítica tant envers els altres, com envers un mateix. La humilitat per acceptar altres punts de vista –per exemple, el del director- és essencial pel manteniment d'un grup a llarg plaç. Saber disculpar-se, tenir el tacte adequat amb cada component del grup... són requeriments per a qualsevol bon director. Cal establir les regles de joc col·lectiu, que –tot i no ser infinites- són prou àmplies com per mostrar alternatives. Saber trobar les paraules justes o els canals d'expressió adequats és una de les claus de l'èxit.
- *Entusiasme*: A diferència de les activitats musicals individuals, la pràctica col·lectiva es veu reforçada per l'entusiasme degut a la personalitat del director, a la simpatia dels companys, a la cordialitat que es respira en el grup, o a la motivació que suposa executar obres de gran format, que depassen la capacitat individual i sadollen els sentits. L'elecció del repertori de treball, l'amenitat dels assaigs, una adequada proporció entre el número d'assaigs i d'actuacions, valorar el treball i l'esforç realitzat, l'èxit entre el públic assistent a les actuacions... són elements de motivació importantíssims en qualsevol carrera musical.
- *Llibertat, igualtat i fraternitat*: Poder mostrar-nos tal i com som ens reafirma com a persones, i això és possible en els grans

grups, on tothom hi troba un espai adequat a les seves capacitats i necessitats: hi ha parts més difícils, més virtuosístiques, d'altres més senzilles, hi ha instruments sols, d'altres en grup, líders i gregaris, nois i noies... Tot i aquestes diferències, l'activitat col·lectiva ens uneix i ens iguala en responsabilitat, respecte i participació: som iguals en tant que necessaris pel treball del grup. El resultat final d'aquest equilibri entre allò que ens fa diferents i allò que ens iguala és l'amistat que es genera entre qualssevol membres d'un grup. Les emocions compartides entre els components de grups musicals, instauren vincles permanents per tota la vida.

Amb totes aquestes observacions hem volgut analitzar i destacar aquells valors formatius de la persona implícits en les diferents pràctiques musicals. Cap paraula però, podrà substituir la pròpia vivència de l'experiència musical. Us animem a participar musicalment des d'avui mateix. No us ho deixeu perdre!

BIBLIOGRAFIA:

- ALSINA, Pep. (1998). *El Área de Educación musical*. Barcelona: Graó.
- ARMENGOL, Lluís. (2002). *Viure a fons*. Barcelona: Claret.
- BETÉS DE TORO. (2000). *Fundamentos de Musicoterapia*. Madrid: Morata.
- CARDÚS, Salvador. (2004). *El desconcert de l'educació*. Barcelona: La campana.
- GODWIN, Joscelyn. (2000). *Armonías del cielo y de la tierra*. Barcelona: Paidós.
- ISME. (1997). *La transformación de la Educación Musical a las puertas del Siglo XXI*. Buenos Aires: Guadalupe.
- PERELMAN, Ch.; OLBRECHTS-TYTECA, L. (1989). *Tratado de la argumentación. La nueva retórica*. Madrid: Gredos.
- TERRICABRAS, Josep Maria. (2002). *I a tu, què t'importa?*. Barcelona: La campana.
- TORRALBA, Francesc. (2001). *Cent valors per viure*. Lleida : Pagès.
- TUR, Pío. (1992). *Reflexiones sobre Educación musical*. Barcelona: Publicacions de la Universitat.

Aquest article ha estat enviat a la revista electrònica SENDERI per a la seva publicació (30-11-07)